

Iakttagelser och kommentarer till EU-valet Enköping 2024

Jag har sammanställt en del iakttagelser och kommentarer till genomförandet av EU-valet 2024. Sammanställningen är på intet sätt heltäckande utan berör ett urval områden utifrån iakttagelser som jag särskilt har uppmärksammat.

I huvudsak är detta mina personliga iakttagelser men också information som har lämnats av andra.

Rekrytering av röstmottagare

Jag ser ett stort behov av att förbättra rekryteringen av röstmottagare, exempelvis genom:

- Tidigare rekrytering
- Tydligare kravspecifikation
- Tydlig tidplan med tid för besked, utbildning m.m.
- Urvalsgrupp för att bedöma personer som röstmottagare
- Tvåstegsprocess där ordförande/vice ordförande tillsätts först och att dessa därefter medverkar i urval av röstmottagare.

Erfarenheter av röstmottagare vid tidigare val måste tas till vara på ett effektivt sätt. Det borde inte vara någon konflikt med GDPR att spara personuppgifter som behövs för verksamheten och i synnerhet inte om personerna själva har accepterat villkoren samt att det finns rutiner för hantering av dessa personuppgifter. Det kan vara knepigare med personer som i tidigare val har bedömts som olämpliga men den informationen är samtidigt minst lika viktig. I vilket fall som helst så behöver vi se över hur vi på lämpligt sätt kan tillgodogöra oss tidigare kännedom om röstmottagare.

Utveckla utbildningarna av röstmottagare

Jag ser ett stort behov av att vidareutveckla utbildningarna av röstmottagare och jag har även fått sådana påpekanden av flera röstmottagare. Vi behöver också ha tydligare information och rutiner om digital utbildning och utbildningsintyg. Trots att röstmottagarna skulle ha skickat in utbildningsintyg före den fysiska utbildningen så följdes det inte upp, tvärtom så var budskapet på den utbildning jag deltog i (måndagen 3 juni) att röstmottagarna skulle skicka in utbildningsintyget till valsamordnaren eller ta med det till vallokalen på valdagen. Detta är en onödig tvetydighet i informationen och det är dessutom alldeles för sent att göra den kontrollen på valdagen (om den ens gjordes). För att bekräfta hur utbildningsintygen har hanterats så föreslår jag att valsamordnaren redovisar hur många utbildningsintyg som totalt har kommit in.

Det behövs också praktiska moment vid utbildningen och detta är ett krav enligt valmyndigheten:

Av förarbetena framgår att såväl teoretiska som praktiska moment bör ingå i utbildningen för att röstmottagarna ska vara förberedda på olika situationer som kan uppstå. Det är Valmyndighetens bedömning att röstmottagare under utbildningen bör få möjlighet att öva på praktiska moment som de kommer att utföra i sitt uppdrag, exempelvis avprickning i röstlängden och rösträkning. Det ingår därför moment av praktisk övning i utbildningsmaterialet.

Det är särskilt viktigt att ordförande/vice ordförande är kompetenta och trygga i sin roll. Möjligen ska röstmottagarna och särskilt ordförande/vice ordförande uppmärksammas ännu tydligare på innebörden av underkända röster (budkuvert/valkuvert) respektive ogiltiga röster, de olika typerna av omslag och valkassar, blanketter som ska fyllas i m.m. De ordförande/vice ordförande som önskar extra stöd måste kunna få det av valkansliet eller valnämnden, såväl före som under valdagen.

Utbildning av röstmottagare bör ske tidigare

Utbildningar och förordnanden av röstmottagare måste vara slutförda i god tid före valet så att det finns större marginal att hantera uppkomna frågor, reserver, omfördelningar m.m.

Jag ser också ett behov av att klargöra om utbildning av röstmottagare ska ha genomförts redan före förordnandet eller ske efter förordnandet enligt den ordning som har gällt i Enköping.

Valmyndigheten skriver följande:

Det är obligatoriskt för valnämnderna att utbilda alla röstmottagare och endast den som har den utbildning som krävs för uppdraget får förordnas som röstmottagare. Det är även obligatoriskt för valnämnderna att använda Valmyndighetens utbildningsmaterial.

Endast den som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget får förordnas som röstmottagare. Valnämnden bör därför noga kontrollera närvaron vid utbildningstillfällena för att säkerställa att den som förordnas som röstmottagare har genomgått utbildning.

Praktiskt genomförande i röstningslokal och vallokal

Jag har fått intrycket att vissa röstmottagare i förtidsröstningslokaler har upplevt oklarheter i rollfördelning. Möjligen bör det finnas en ordförande eller huvudansvarig även i förtidsröstningslokal. Det förefaller också finnas behov av tydligare planering för roller, nycklar, rutiner, kvittenser m.m. vid förtidsröstning.

Det är viktigt med tydlig information vid röstmottagning att förtidsröstning inte kan ske i vallokal och att man på valdagen enbart kan rösta i förtidsröstningslokal som har öppet eller i egen vallokal. Vissa väljare har missförstått information och trott att man kan rösta i vilken vallokal som helst på valdagen. Flera väljare i Lillkyrka uppgav att de fått sådan information vid förtidsröstning.

Valnämndens mottagning på valnatten

Vi har anledning att förbättra våra rutiner kring mottagandet av valkassar på valnatten. Då är såväl valnämnden som röstmottagarna ganska trötta vilket ytterligare motiverar tydliga rutiner, checklistor och granskning. Här är några förbättringsförslag:

- Valnämnden bör ha en mer utförlig genomgång av hur granskningen ska gå till och innebörden av röda och gröna valkassar.
- Praktisk övning av granskningen i samband med genomgången på kvällen. Vi hade gott om tid i slutet på valdagen och i synnerhet efter att vallokalerna stängts för att hinna med såväl övningar som repetitioner.
- Vid jämna mellanrum växla vilka som jobbar ihop för att minska risken att samma fel upprepas flera gånger av samma grupp. Uppenbarligen var det samma grupp som missade såväl underskrifter som placering av synliga dokument i de gröna valkassarna.
- Extra kontroll av signatur och korrekt vända dokument i valkassarna bör göras innan dessa samlas upp (exempelvis genom att läggas i papplåda).
- Utöver att räkna antalet valkassar som läggs in i kassaskåpet bör vi även kontrollera underskrift och placering av dokument som ska vara synliga (rapportbilaga och protokoll på framsida respektive baksida).
- Möjligen att någon från valkansliet eller valnämnden cirkulerar i rummet och kollar att rutiner och checklista följs.
- Säkerställa att vi har tillräckligt med både röda och gröna valkassar med marginaler för felskrivning m.m.

Valnämndens preliminära rösträkning (uppsamlingsräkningen)

Vi bör rimligen kunna ställa ännu högre krav på valnämndens preliminära rösträkning än på rösträkningen i vallokalerna. Trots det så upplever jag att det gjordes enkla fel som rimligen inte bör inträffa. Jag uppfattade att en person inte använde linjal inledningsvis, att valkuvert lades i valurnan utan att kontrollera förslutning av uppenbart öppet valkuvert och andra smärre misstag.

Ett sätt att minska systematiska fel är att vid jämna mellanrum växla vilka som jobbar ihop för att minska risken att samma fel upprepas flera gånger av samma grupp. Det ökar också förutsättningen för erfarenhetsåterföring.

Jag upplevde valnämndens egen roll som något oklar. Granskningsrollen bör vara mer stödjande än kontrollerande men jag vet inte hur rösträkarna uppfattade detta. Vi kanske också borde ha varit tydligare med vilka uppgifter och förväntningar som fanns på valnämnden samt rollfördelningen gentemot Astrid Thorsson och andra tjänstepersoner. Det var också väldigt varierande vilka insatser som valnämndens representanter bidrog med.

Detta föranleder en fundering om valnämndens bemanning. Valnämnden måste vara beslutsför på uppsamlingsräkningen. Formellt innebär detta att mer än hälften av ledamöter (eller tjänstgörande ersättare) ska delta. Om valnämnden deltar aktivt är det ett värde att många är på plats men om deltagandet enbart är passivt borde vi överväga om alla ledamöter och ersättare behöver delta på uppsamlingsräkningen.

Vid kommande val bör vi vara ännu tydligare med innebörden av granskningen vid uppsamlingsräkningen och att valnämnden då ska överpröva röster som underkänts av valdistrikten. Jag vet att detta framgick när vi startade uppsamlingsräkningen men detta kanske borde upprepat och förtydligats, i synnerhet inför förslutningen av valkassarna.

Kommunikation

Budgeten för kommunikationsinsatser har varit ytterst begränsad och den planerade höjningen till nästa val känns nödvändig. I huvudsak har kommunikationsplanen fullföljts men jag har inte underlag för att bedöma resultaten av insatserna.

Fler kommuner (exempelvis Uppsala) har i tidigare val rekryterat valinformatörer/valambassadörer eller motsvarande för att öka kännedom om hur valet går till och öka valdeltagandet. Jag anser att vi borde studera några sådana initiativ för att överväga motsvarande insatser i Enköping och därigenom bidra till att uppnå valnämndens mål om valdeltagande.

Verksamhetsskyddsanalys

Verksamhetsskyddsanalysen bör redovisas och beslutas tidigare för att fullt ut kunna ligga till grund för planeringen av valet. I vissa fall behöver verksamhetsskyddsanalysen också vara mer konkret och specifik avseende åtgärder, medan det i andra fall räcker att valkansliet utformar rutiner och andra åtgärder utifrån resultaten av verksamhetsskyddsanalysen. I båda fallen måste det finnas tillräckligt med tid för valkansliet för att verksamhetsskyddsanalysen ska vara till nytta.

Utvärdering och uppföljning av resultat från utvärdering

Hela valgenomförandet är komplext och motiverar därför en noggrann utvärdering. Lika viktigt är att verkligen dra nytta av det som framkommer i utvärderingen. En hel del värdefulla slutsatser drogs i utvärderingen efter förra valet men jag upplever att ännu mer skulle kunnat ligga till grund för planeringen och genomförandet av detta val.

Jan-Ove Ragnarsson